

LAPIN
YMPÄRISTÖKESKUS

OKTAVUOHTAVIRGEOAPMA HAČČA CEALKÁMUŠ

21.7.2009

LAP-2007-R-15-531

Geaidnohálddahuš/Lappi geaidnobire
Hallituskatu 3 B
96101 ROAVEJNÁRGA

Lappi geaidnobire reive 5.5.2009, árvvoštallanprográmma

BIRASVÁIKKUHUSAID ÁRVVOŠTALLANPROGRÁMMA, RIEBANJOHKA- GUHTUR -EATNANGEAIDNU

PROŠEAKTADIEÐUT JA BIRASVÁIKKUHUSAID ÁRVOŠTALLANMEANNUDEAPMI

Prošeakta Riebanjohka-Guhtur -eatnangeaidnu

Prošeavttas vástideaddji Geaidnohálddahuš, Lappi geaidnobire
Hallituskatu 3 B
96100 ROAVENJÁRGA

Oktavuohtaaolmmoš: Eira Järviluoma (tel. 0204 22 3591)
e-poastačujuhús: eira.jarviluoma@tiehallinto.fi

Bvá konsulta Destia, Solutions
PB 73
00521 HELSSET

Oktavuohtaolbmot:
Raino Kukkonen (tel. 0400 207 724)
e-poastačujuhús: ovdanamma.goargu@destia.fi

Oktavuohtavirgeoapmahaš

Lappi birasguovddáš
Hallituskatu 5 C
96101 ROAVENJÁRGA

Oktavuohtaolmmoš: Leena Ruokanen (tel. 040 738 6840)
e-poastačujuhús: ovdanamma.goargu@ymparisto.fi

Birasváikkuhusaid árvvoštallanmeannudeapmi

Birasváikkuhusaid árvvoštallanmeannudeamis addon lága (468/1994,
rievdaduvvon 458/2006) ulbmilin lea ovddidit birasváikkuhusaid

árvvoštallama ja oktilaš vuhtiiváldima plánemis ja mearrádusdahkamis sihke seammás lasihit riikavuložiid dieđuoažžuma ja oassálastinvejolašvuođaid.

Birasváikkuhusaid árvvoštallanprográmma (BVÁ-prográmma) lea prošeavttas vástideaddji plána das, mo árvvoštallan jodihuvvo. Oktavuohtavirgeoapmahačča cealkámušas árvvoštallanprográmma birra geahččaluvvo ee. stivret álggahuvvon BVÁ-meannudeami sihke guorahallo árvvoštallanprográmma áššálašvuohta ja suvdilvuohta ja dasa lassin váldo bealli meannudemiid oktiiheiveheamis. Prošeavttas vástideaddji dahká árvvoštallanprográmma ja dárbbášlaš čielggademiid ja árvvoštallamiid virgeoapmahačča das addán cealkámuša vuodul prošeavtta váikkuhusain ja ráhkada birasváikkuhusaid árvvoštallančilgehusa (BVÁ-čilgehus, árvvoštallančilgehus). Oktavuohtavirgeoapmahaš addá cealkámuša maiddái árvvoštallančilgehusas ja dan suvdilvuođas. BVÁ-meannudeapmi nohká cealkámušii.

Virgeoapmahaččain, áššáiosolaččain ja áššis berošteaddjiin lea vejolašvuohta addit cealkámušaset ja buktit ovdan oaiviliiddiset sihke BVÁ-prográmma ja BVÁ-čilgehusa birra.

Plánaide ja lohpeohcamušaide, mat dárbbášuvvojit prošeavtta ollašuttima várás, laktojuvvojit birasváikkuhusaid árvvoštallančilgehus ja virgeoapmahačča das addin cealkámuš. Lohpemearrádusas galgá boahtit ovdan, mo árvvoštallančilgehus ja das addon oktavuohtavirgeoapmahačča cealkámuš leat váldon vuhtii.

Prošeakta, dan sadji ja ovdanbukton molssaeavttut

Prošeakta lea odđa, nuorta-oarji -háltásaš 6/7 mehtera govdat bajilduvvon ovttavuojáhatlaš, guovtteháltásaš eatnangeaidnu Geavŋnis-Anár (mt 955) - eatnangeainnus Riebanjoga buohta Guhtura gilázii. Odđa geaidnoossodaga guhkkodat livččii sullii 19 km. Prošeakta lea Davvi-Lappi Anára gieldda máttaoasis. Plánenguovlu rádjášuvvá oarjjabealde Anára ja Gihttela gaskasaš eatnangeidnui, máttabealde Avviljohkii, nuorttabealde Laanila-Guhtur (ovttastangeaidnu 9694) –eatnangeidnui ja davábealde Lihttomuorvárái. Plánenguovlu lea eanaš Bátneuođdara meahcceguovllus ja Bátneuođdara Natura 2000 -fierpmádahkii gulli guovllus.

Molssaeaktu 0: (ME 0) Riebanjohka-Guhtur –eatnangeaidnoprošeakta ii ollašutttojuvvo. Molssaeaktu govvida dálá dili almmá odđa geaidnooktavuođaid dahje eará mearkkašahhti buorádusaid haga, mat dahkkojuvvojit geaidnofierpmis johtolaga váikkuhanguovllu siste.

Molssaeaktu 1: ME 1 čuovvu Geavŋnis-Anár –geainnus earránettiin álgoasis dálá Lihttomuorvári priváhtageainnu linnjá. Lihttomuorvári bokte eananmanahat earrána priváhtageainnus ja čuovvu eanaš dálá johtolaga/šleadgalinnjá Guovžurjoga rádjai. Guovžurjoga manjá molssaeaktu 1 manná **hukse**keahtes eatnamii johtolaga olggobeallai. Molssaeavttu 1 vuollemolssaeaktun guorahallojuvvo vejolašvuohta ráhkadit linnjá geainnu dán oasis Guhtura giláža davábealde (ME 1a) dahje máttabealde (ME 1b-1d). Molssaeavttus 1a Avviljohka rasttilduvvo dálá šalddi mielde, ja Guovžurjoga ja Savssajoga bokte ráhkaduvvojit odđa šalddit. Molssaeavttut 1b-1d eai rasttil Guovžurjoga, muhto Avviljohka ja Savssajohka rasttilduvvojit odđa

šalddiiguin. Johtin Guhtura gilážii dáhphuvvá buot molssaeavttuin dálá Avviljoga šaldi bokte.

Molssaeaktu 2: ME 2 eananmanahat čuovvu Geavvngis-Anár –geainnus earránettiin álgoasis dálá johtolaga/šleadgalinnjá nu, ahte dat laktása sullii 1,5 km oasis Lihttomuorvári priváhtageidnui. Lihttomuorvári bokte molssaeavttu 2 eananmanahat earrána priváhtageainnus ja guorrá Lihttomuorvári dan máttabealde. Molssaeaktu manná loahppaoasis ráhkatkeahkes eananmanahahkii Guovžurbuolláma davábeallai. Go molssaeaktu 2 lea rasttildan Guovžurjoga, dat joatká Guhtur giláža guvlui joga davábealde. Molssaeavttu 2 ollašuhttin gáibida, ahte ođđa šalddit ráhkaduvvojit Savssajoga ja Guovžurjoga rastá.

Eará prošeavttaide laktáseapmi

BVÁ-programmas ii leat bukten ovdan ođđa eatnangeainnu laktin eará prošeavttaide, eaige birasguovddáša dieđus leat prošeavttat, maidda dát prošeakta laktásivččii.

ÁRVVOŠTALLANPROGRÁMMAS DIEDIHEAPMI JA GULLAN

Geaidnohálddahus/Lappi geaidnobiire lea doaimmahan 5.5.2009 Riebanjoga-Guhtur -eatnangeaidnoprošeavtta birasváikkuhusaid árvvoštallanprogramma suomagillii ja sámegillii Lappi birasguovddášii. Eatnangeainnu birasváikkuhusaid árvvoštallanprogramma ja dasa guoski diedáhus lea biddjon oaidnin láhkai Anára gielddavirgebáikkis ja Lappi birasguovddášis 18.5.2009 rájes oba árvvoštallanmeannudeami áigái. Árvvoštallanprogramma guoski diedáhus lea addon olggos suomagillii, davvisámegillii, anárašgillii ja nuortalašgillii Lapin Kansa ja Inarilainen –áviissain 3.5.2009. Elektronalaš diediheamit leat olggos addon interneahkas www.ymparisto.fi > Alueelliset ympäristökeskukset > Lappi > Ympäristönsuojelu > Ympäristövaikutusten arviointi YVA ja SOVA > Vireillä olevat YVA-hankkeet > Repojoki-Kuttura maantie. Árvvoštallanprogrammii lea sáhttán oahpásmuvvat Anára gielddagirjerádjosis, Davvi-Sámi luondduguovddášis Siiddas ja ovdalis namuhuvvon interneahthačujuhusas. Virggálaš oidnosisáigi lei 18.5.–22.6.2009, man áiggis cealkámušat ja oaivilat galge doaimmahuvvot birasguovddášii. Lappi birasguovddáš lea bivdán cealkámuša árvvoštallanprogramma birra Anára gielddas, Gihttela gielddas, Lappi lihtus, Lappi leanarádđehusas, Meahcirádđehusas, Lappi luonddubálvalusain, Museadoaimmahagas, Lappi eanagoddemuseas, Meahci fuoddo- ja guolledoaludutkanlágádusas, Lappi BE-guovddášis, Bealuštanfámuin, Aibmofámuid njunušgottis, Sámedikkis, Lappi luonddusuodjalanbires, Lapin lintutieteellinen yhdistys ry:s (Lappi loddiedálaš searvi), Inarin Lapin matkailu ry:s (Anára Lappi turisma), Bálgosiid ovtastusain, Sállevári bálgosis, Bátneuoaddara bálgosis, Avvila bálgosis ja Anára Meahcivalljidikšunovttastusas. Birasministerijas lea bivdon 11.5.2009 cealkámuš earenoamážit meahccelága ja Davvi-Lappi eanagoddeláva dulkomiin.

Álbmotdilálašvuohta

Prošeavtta birra lea lágiduvvon álbmotdilálašvuohta 27.4.2009 Anárgieldda stivrasáles Avvilis. Álbmotdilálašvuođa birra almmuhuvvui dieđáhusas 22.4.2009 Lapin Kansa ja Inarilainen –áviissain. Dilálašvuođas lei suomagiella-davvisámegiella simultánadulkon.

Álbmotdilálašvuođas adde čuovvovaš oaiviliid:

- johtalusmearit, masa vuodđuduvvojit, heivehallan dálá geainnuid johtalusmeriide
- Leago dárbočilgehus suollemas? Gos lea oazžumis?
- meahccelága vuodustusat Guhturgeainnu ráhkadeapmái leat geassáduvvon
- Destia bealehisvuohta čilgejeaddjin (vrd. Destia prošeavttaid ollašuhtti)
- geainnu ruhtadeamis ii leat diehtu; gáibidivččii, ahte livččii eanagotti ”njunušprošeakta” ja maddái sierra ruhtadeami
- jus eatnangeaidnu ollašuvvá, Anár bázášii doaresbeallai
- galgá čielggadit váikkuhusaid guhturlaččaid guollebivdui (Guhtura lahka eai jávrrit), johka mearkkašahtti guollebivddu dáfus
- váikkuhusat maddái eará go Sállevári bálgosa boazodollui; geaidnu manašii bálgosiid gaskasaš boazoáiddi čađa, ii sáhte bidjat verráha, nu ahte bohccot johtalit geainnu mielde vearrobálgosa beallai
- dálá geainnuid divvun dehálaš
- johtalusvahágit, boazobiilalihkohisvuođat lassánit
- Avviljohka luondduvidá dilis gálduid rájes joganjálbmái, mearkkašahtti earenoamáš árvu
- váikkuhusat Avviljoga turismaimagoi; márkanastojuvvo meahccejohkan – leago dat šat nu, jus geaidnu boahtá?
- čuohtá Anára gieldda imagoi, jus geaidnu ráhkaduvvo
- gálgá váldit vuhtii geainnu eahpenjulges váikkuhusaid ee. Guhtura geaidnuguora lassáneaddji turismahuksen ja dan váikkuhusat
- oktasašplána ja BVÁ “fápmoáigi”
- manná boazodoallolága “dárbbasmeahttun hehttehusa” rájá badjel
- čilgejuvvojito váikkuhusat ovttas mohtorgielkámáđija?

CEALKÁMUŠAT JA OAIVILAT

Cealkámušaid leat addán 15 ja oaiviliid 10. Čuovvovaččat buktojuvvojit ovdan dain čoahkkáigeasut.

Cealkámušat

1. Birasministeriija

Davvi-Lappi eanagoddelávas Guhtur-Riebanjohka odđa ovtastangeaidnolinnjá lea čujuhuvvon *normatiiva merkejupmin*. Merkejupmi guodddá čilgen ja čoavdin láhkai dárkilut plánemis eanagoddeláva ja merkejumi normatiivavuoda vuhtiiválddedettiin, gokko geaidnolinnjá dárkilit manná.

Eanagoddeláva čilgehusas lea čujuhuvvon Guhtur-Riebanjoga geaidnooktavuoda molssaevttolaš linnjemiidda. Lávvakárttas geaidnolinnjen ii leat goittotge čujuhuvvon molssaevttolaš linnjemin, muhto baicca normatiivavuotán, ja omd. ovtastangeaidnu Porttipahta-Tieva lea čujuhuvvon lávvakárttas odđa ovtastangeaidnun, vaikko lávvačilgehusa mielde dat sáhtášii leat “kánske maiddái molssaeaktu Guhtur-Riebanjoga geaidnooktavuhtii”. Lávvas eai leat ná čujuheamis dárkilis gáibádusat, maid molssaeavttuid birasváikkuhusaid árvvoštallamis (BVÁ) livčče galgan guorahallat.

Meahccelága (62/1991) váldoulbmil lea sealluhit guovlluid mehciid luondduvidán. Meahcceguovlluid okta deháleamos dovdomearkkaid lea guovlluid geainnohisvuotta. Lága 12 § 3 momeantta sirdásannjuolggadusa, mii suovvá ráhkadit geainnu, galgá dalle dulkot gáržžet. Meahccelága vuodustusaid (HE 42/1990 vp.) mielde sirdásannjuolggadusas namuhuvvon geaidnooktavuotta lea adnojuvvon dehálažžan sihke boazodoalu ja sámegielat álbmoga skuvladiliid buorideapmin. Geaidnooktavuoda, mii lea doaimmahuvvomin, vuodustusat leat lagamustá guovloekonomiija ja turisma dáfus mearkkašahti. Prošeavtta plánema ja ráhkadeami vuolggasajit spiehkkašit ná mearkkašahti ráđdehusa ovdanbuktojumi čuovvu vuodustusain. Ministeriija ožžon dieđu mielde Menešjávrru skuvla lea heaittihuvvon ja ee. Sámediggi ja Sállevári bálggus vuostálastet geainnu ráhkadeami, nu ahte prošeakta ii orošii buorideamen sámegielat álbmoga skuvladiliid iige boazodoalu. Go váldo vuhtii sihke 1 § čuovvu meahcceguovlluid vuoddeami ulbmil ja sirdásannjuolggadusas suvvon geainnu ráhkadeami ulbmil, birasministeriija geahččá, ahte geainnu ráhkadeapmi, dan oasis go dat lea Bátneoddara meahcceguovllus, galgá čovdojuvvot eará lohpeameannudemiid lassin meahccelága 5 § čuovvu ortnegis stáhtarádis. Birasministeriija ii dán muttus goittotge váldde beali lága 5 §:s logahallojuvvon ráhkadeami eavttuide.

Ministeriija cealká maiddái, ahte geaidnooktavuoda BVÁ-árvvoštallamis livččii dehálaš čielggadit ovdalis namuhuvvon vuodustusaid lassin guovloekonomiija ja boazodoalu geažil suvdilamos molssaeavttuid (ee. Porttipahta-Tieva ovtastangeaidnu dahje dálá geainnuid divvun) nu, ahte maiddái birashehttehusat báhcet nu uhccin go vejolaš. Seammás lea buorre giddet fuopmášumi dasa, man muddui dát ovtastangeaidnočoavddus vejolaččat sáhtášii lasihit ovdamearkan turismajohtalusa guhkes mátkkiid duohken leahkki turismaguovddážiid gaskka dahje stivret johtalusa

eahpevuogálaččat dálá turisma- ja eará bálvalusaid meattá, mii lea suvdilis ovdáneami vuostá.

2. *Anára gielda*

Anára gielddastivra buktá ovdan iežas cealkámuššan, ahte das ii leat Riebanjohka-Guhtur –eatnangeainnu birasváikkuhusaid árvvoštallanprográmmii miige fuopmášahttin láhkai.

3. *Gihttela gielda*

Gihttela gielddastivra cealká, ahte eatnangeaidnu laktása Kiistala-Bohkká eatnangeidnui 0-molssaeavttu mielde dahjege geaidnoprošeakta ii ollašuhtto. Lappi leanas ja erenoamážit Gihttelis, mii lea turismasuohkan, leat mearkkašahtti olu heajos čievrabajildusgeainnut, mat galget vuos divvojuvvot áššálaš ortnegii ovdalgo álggahuvvojit ođđa geaidnoprošeavttat turismma dárbbuide. Go dát dálá geainnut leat vuodđodivvojuvvon, de dain lea guovlluguovdasaš ovddideami ja turisma geažil olu viidát ja positiivvalut mearkkašupmi go dál ovdanbukton geaidnofidnuin.

4. *Lappi lihttu*

Lappi lihtu doaimmahat cealká, ahte čuožžovaš Davvi-Lappi eanagoddelávas eatnangeaidnooktavuohta lea merkejuvvon ovtastangeaidnu, normatiiva linnjá (yt) ja bálddas manná mohtorgielgámádii, oktavuohtadárbu. Eatnangeaidnu manná eanaš eanagoddeláva meahcceguovllus (Se 6515, Bátneuođdara meahcci) ja oassái Guhtura giláža lahka guovllus, gos meahcce- ja boazodoallu leat váldoealáhusat (M-1 4562). Dasa lassin Guhtura giláš lea čujuhuvvon leat kulturbirrassa dahjege duovdaga gáhttema geažil dehálaš guovlun ja guovlu gullá sámiid ruovttuguvlui sihke erenoamážit boazodoalu várás dárkkuhuvvon guvlui.

Eanagoddeláva merkejupmi ovtastangeaidnu, normatiiva linnjá dahká vejolažžan geainnu oppalašplána ráhkadeami, man doarjjan BVÁ-proseassa leat bidjan johtui. Eanagoddeláva čilgehusas lea namuhuvvon, ahte dárkilut plána oktavuođas lea dárbbášlaš dahkat Natura-dárboguorahallama ja vejolaččat maiddái Natura-árvvoštallama, man árvvoštallanprográmma mielde dahket plána oktavuođas. Eanagoddelávas geaidnooktavuohta lea merkejuvvon ovtastangeaidnun, normatiiva linnján, iige oktavuohtadárbut, dego bihtás 1.5. lea namuhuvvon. Johtalusváikkuhusaid guorahadettiin duogášmateriálan galggašii atnit maiddái čilgehusa “Davvikalohta nuorta-oarji -háltásaš doaresoktavuođa dárbočilgehus”, 2007. Dárbočilgehusa vuodul Riebanjohka-Guhtur –geaidnooktavuođain livččii váikkuhus maiddái riikkaidgaskasaš johtalussii, man galggašii váldit vuhtii BVÁ-proseassas. Lappi lihtu doaimmahaga mielde BVÁ-proseassa čadaheapmi ovddida Davvi-Lappi eanagoddeláva ollašuhttima.

5. *Lappi leanaráđdehus*

Árvvoštallanprográmmas leat giedahallojuvvon doarvái bures dahkkit, mat váikkuhit olbmo dearvvasvuhtii ja eallindiliide. Ođđa ovtastangeaidnu oanida Duottar-Lappi turismaguovddážiid ja Suoločielggi gaskka ja sáhtta nie bajidit turistameriid guovllus. Go turisma lassána, de deaddu bálvalusaid oažžumii lassána. Árvvoštallančilgehusmuttus galggašii analyseret dárkilut turismaealáhus- ja barggolašvuohtačilgehusaid bohtosiid, mat leat dahkkon geaidnooktavuođa dárbočilgehusa oktavuođas.

6. Lappi BE-guovddáš

Lappi BE-guovddáš cealká ee. ahte eatnangeaidnooktavuohta lea merkejuvvon Davvi-Lappi eanagoddelávvi ja plána ráhkadeapmi lea fárus eanagoddeprográmma ollašuttinplána fidnolisttus. Prošeakta ráhkadivčči odđa doares oktavuođa, mii lea oassi ulbmiliin, mat leat čálijuvvon Lappi leana ja oba Davvi-Kalohta johtuoktavuođaid ja turismma ovddideapmin. Lappi BE-guovddáša mielde árvvoštallanprográmmas lea mánggabealagit váldon vuhtii birasváikkuhusaid árvvoštallama oasseguovllut. Muhto dat buktá ovdan, ahte galgá dahkat BVÁ-proseassas dahjege dan bálddas gažaldat vuloš eatnangeainnu ealáhus- ja barggolašvuohtaváikkuhusaid árvvoštallama, vai lea vejolaš dahkat vejolaš našunála barggolašvuohtaprográmma dahje guorahallat EGOF-investerenruhtadeami oasseruhtadeami vejolašvuođaid.

7. Meahciráđdehus, Lappi luonddubálvalusat

Meahciráđdehus cealká, ahte meahccelága 12 § doallá deaivása šat oassái, go meahccelága dárkilis vuodustusain namuhuvvon sivat spiehkastahkii eai leat šat áigeguovdilát. Geainnu ráhkadeapmi meahccelága 12 §:s celkojuvvon spiehkastaga mielde ii leat vejolaš, muhto baicce prošeavtta galggašii giedahallat meahccelága 5 § mielde. Árvvoštallanprográmmas galggašii vuosttažettiin gávnnaht, ahte prošeakta gáibida stáhtaráđi lobi, man sáhtá miedihit, jus prošeavttas lea almmolaš ovddu dahje luondduealáhusaid hárjeheami vuodul earenoamáš mearkkašupmi. Dát galggašii váldot vuhtii juo birasváikkuhusaid árvvoštallanprográmma čuovvu čielggadusain. Árvvoštallanprográmmii galggašedje lasihuvvot ovdanbukton molssaeavttuid lassin juo dálá meahccegeainnuide vuodduvvi nuorta-oarji -háltásaš oktavuođat Porttipahta-Tieva ja Peurasuvanto-Kiistala. Lea vuodušteamis, ahte 0-molsseaktu lea fárus. Árvvoštallanprográmmas plánejuvvon čielggadusat addet buori vuodu árvvoštallat prošeavtta birasváikkuhusaid, go čielggadusat dahkkojuvvojit vudolaččat ja buoremus ámmátdáidduin.

Cealkámušas ovdanbuktojuvvojit dasa lassin árvvoštallanprográmmii divvumušat ja dievasmahttimat ee. čuovvovaččat:

- Prográmma galggašii dievasmahttit meahci ja árvvuid govvidemiin. Dasa lassin daddjo, ahte plánenguovllus dahje dan lagašbirrasis eai leat suodjalanguovllut, vaikko geaidnolinnjá nubbi geahči ollá Riebanjogas measta Leammi álbmotmeahci ráđjai.
- Galggašii dárkut, ahte boazodoallu, meahccebivdu, guollebivdu, čoaggima ja meahccejohtalus regulerejuvvojit boazodoallo-, meahcástan-, guollebivdo- ja meahccejohtolatlágaiguin.
- Dikšun- ja geavahanplánas sáhtá dahkat dušše eatnanoamasteaddji linnjaid, mat gullet guorahallanválddi vuollai.
- Almmá lobi haga vuodjin lea álo gildon, jus vuodjimii ii leat meahccejohtolatlága 4 §:s ášahuvvon spiehkastat.
- Guhtura giláš ii leat meahcceguovllus.
- Galggašii govvidit dárkilut guovllu meahccebivdogeavaheami ja mearkkašumi.
- Máinnašumi meahcce- ja boazodoalu ruossalasvuodain galggašii guođdit eret.
- Plánejuvvon geaidnooktavuohta hehttešii čielgasit guovllu meahcividá ja prošeakta lea dán dihte kritihkalaš meahccelága ollašuvvama geažil.

8. Museadoaimmahat

Museadoaimmahagas ii leat arkeologalaš kulturárbevieru geažil fuopmášahttin láhkai árvvoštallanprográmmii. Museavirgebáiki divvu ja dievasmahtta huksejuvvon birrasa árvvoštallamis adnon gáldomateriála.

9. Sámediggi

Sámediggi ii oainne eavttuid joatkit Guhtur-Riebanjoga geainnu plánema ja ovdanbuktá, ahte válmmaštallan heaittihuvvo. Molssaeaktu 0 lea áidna ollašuttinmolssaeaktu, mii dorvvasta sámekultuvrra ja boazodoalu doaibmaneavttuid. Prošeavtta BVÁ-prográmma birra galgá lágídit Sámedikki 9 § čuovvu ráddádallamiid. Geaidnoprošeakta gullá Davvi-Lappi eanagoddeláva meahcceguvlui (Se 6515). Lávvaráhkadeami oktavuodas eai leat dahkan doarvái čielggadusaid, mo geaidnoprošeakta váikkuha sámiiid eallimii guovllus ja dan ealáhusaide. Meahccelága 5 § mielde váldonjuolggadus lea, ahte meahcceguvlui ii oáččo ráhkadit geainnuid. BVÁ-prográmma galgá divvut nu, ahte dat vástida meahccelága hámi. Dilít meahccelága ásaheami maŋŋá leat čielgasit rievdan nu, ahte geainnu ráhkadeapmi nu gohčoduvvon spiehkastatnjuolggadusa mielde ii leat šat vejolaš.

Riikkaviidosaš guovlluideavahanulbmiliid mielde sámiiid ruovttuguovllu guovlluideavaheamis váldo vuhtii sámiiide eamiálbmogin gulli vuoigatvuohta bajásdoallat ja ovddidit iežaset kultuvrra, vai sámiiid árbevirolaš ealáhusaid ovddidaneavttut leat dorvvastuvvon. Ovtastangeaidnu lea aiddo dakkár, mii áitá guovllu sámekultuvrra ja dan hárjeheami sihke sámegiela. Geaidnoprošeavtta váikkuhusain sámiiid eallimii guovllus ja dan ealáhusaide eai leat dahkan dohkálaš čilgehusaid. Dárkilut čilgehusaid livčče galgan dahkat ee. prošeavtta váikkuhusain sámiiid boazodollui. Geaidnoprošeakta hehte bohccuid guohtundiliid ja boazodoalu jierpmálaš ordnema guovllus. Váikkuhanguovlu gokčá boazodoalu dáfus oba Sállevári ja Bátneuoaddara bálgosiid eatnamiid, go geaidnoprošeakta lea dáid bálgosiid guovllus. Prošeakta čuočcá Bátneuoaddara meahcceguvllu luonddu- ja duovddaárvvuide mearkkašahtti. Jus prošeakta ollašuvvá, dat lasiha dušši priváhtabiilavuodjima mearkkašahtti, mii lea suvdilis ovdáneami vuostá. Livčče ekologalut investeret dasa, ahte turismaguovddážiidda beasašii beaktilit almmolaš johtolatneavvuiguin.

Sámediggi ovdanbuktá, ahte ee. sámiiid historjjá guoski oasi galgá divvut ja árvvoštallama čuožáhaga galgá dárkkálnuhttit. Prográmmii galggašii lasihit iehčanas oassin geaidnoprošeavtta váikkuhus sámekultuvrii ja –gillii. Árvvoštallamis galgá váldit vuhtii ovddit doaibmabijuid (dego geainnuid ráhkadeapmi) váikkuhusaid ovtas ovdanbukton geaidnomolssaeavttuid váikkuhusaiguin sámekultuvrii. Árvvoštallanprográmmas galgá váldit vuhtii geainnu ráhkadeami ja ortnegisdoallama goasttádusaid sihke váikkuhusaid eará geaidnoprošeavttaide ja daid ortnegisdoallamii. Sámediggi háliida earenoamážit giddet fuopmášumi dasa, ahte sámekultuvrii dehálaš Nellima geaidnu ii leat velge bajilduvvon ja hui heajos ortnegis. Geaidnohálddaha resurssaid galggašii čuozihit dálá geaidnofierpmádaga ja čievrabajildusgeainnuid vuodđobuorideapmái. Sámediggi ii ane dohkkehahttin, ahte BVÁ-prográmmas eai leat buktán ovdan dan, ahte sierra intreassajoavkkut vuostálastet geaidnoprošeavtta. Molssaeavttuid veardádaladettiin galgá leat máinnašupmi sámiiid vuodđolágalaš sajádahkii ja das jodihuvvon láhkaásaheapmái sihke riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuohtasoahpamušaide.

10. Bálgosiid ovtastus

Guovllu bálgosat (Sállevári, Bátneđuottar, Avvil) leat earenoamážit boazodollui dárkkuhuvvon guovllus, gos bohccuin lea friddja guohtunvuoigatvuohta, sihke sámeguovllus, gos boazodoalus lea guovddáš sajádat sámekultuvrras. Bálgosiid cealkámušat ja beali váldimat galget váldjuvvot vuhtii ja deattuhuvvot nu, ahte dat leat mearkkašahtti guovllu geavaheapmái váikkuheaddji dahkkot, go geaidnoprošektii laktáseaddji čilgehusat ja lohpearrádusat dahkkojuvvot. Bálgosiiguin galget lágdit ráddádallamiid proševtta birra ja daid galget váldit fárrui plánemii juo álgomuttu rájes. Boazoealáhusa mearkkašupmi lea celkojuvvon láhkaásaheami dásis. Meahceguovllut leat vuodđuduvvon meahcivida seailuheami, sámiid kultuvrra ja luondduealáhusaid (sisttisdoallá boazodoalu) dorvvasteami dihte sihke luonddu mánggabealat geavaheami eavttuid ovddideami dihte. Eatnangeainnu leat ráhkadeamen meahceguvlui ja sámiid ruovttuguvlui. Sámiid vuodđolágalaš vuoigatvuođat galget váldot vuhtii, boazodoallu (maiddái meahcce- ja guollebivdu) lea mearkkašahtti oassi sámekultuvrras. Meahccelága vuodustussan lei skuvlamátkkiid guhkkodaga govtolašvuohta, mii lea gesson eret, nu ahte dál eai leat earáge nana vuodustusat biđget oktilaš meahceguovllu.

Friddja guohtunvuoigatvuohta lea eaktun suvdilis boazodollui ja dat lea dorvvastuvvon lága dásis ásaheami (BDL 3 §). Dat dárkkuha bohccui vuoigatvuođa váldit biepmus friddja luonddus, spiehkastagat leat logahallon lágas. Guovlluid ii galgga biđget, geaidnu juohká álo guohtoneatnamiid ja ee. lasiha boazohtolatvahiid. Geainnu fárus boahtti doaimmat čuhcet mearkkašahtti bálgosa boazodollui ja dat dagahit dáhpaid ja hehttehusaid boazoealáhussii. Eatnangeainnu váikkuhanbires leat Sállevári geasse- ja čakčaguohtoneatnamat. Bálgosis lea doaibmi guohtoneatnamiid molsunortnet, mainna bohccuid stivrejit geavahit guohtoneatnama suvdilis ovdáneami vuodđojurdagiid mielde. Bálgosa guohtoneatnamiid molsuma hehte, go geaidnu botke bohccuid johtima geasse- ja čakčaguohtoneatnamiin dálveguohtoneatnamiidda. Plánejuvvon geaidnu boahá botket guohtunmolsunáiddi (Sarvvesčoalbmi-Luolaselkä) ja bohccot johtet ruovttoluotta guohtunmolsunáiddi boasttobeallai. Seamma láhkai geaidnu stivre bohccuid Bátneđuoddara bálgosa beallai. Ná bálgosa huksen guohtunmolsunortnet oassái bieđgana. Boazodollui eai oaččo šaddat lassegolut geainnu dahkan váikkuhusaid geažil. Jus geaidnoprošekta ollašuvvá, galget áidun ja áiddiid ortnegisdoallan leat geaidnohálldahusa ovddasvástádussan.

BVÁ-prográmmas namuhuvvo boastut, ahte proševttas ávkašuvvá boazodoallu. Dan oažžun ovddut geainnus, man leat plánen ráhkadit, leat mearkkašahtti uhcit go das šaddan hehttehusat. Jus geaidnoprošekta dolvo ovddosguvlui, galgá geaidnoprošektii laktáseaddji bargobáji muittuhančállosis ovdanbukton negatiivvalaš váikkuhusaid dutkat dárkilut ja konkretiseret váikkuhusaid sihke ohcet aktiivvalaččat uhcit hehttehusa vejolašvuođa. BVÁ-čilgehusas galgá čielggaduvvot dáhpaid ja hehttehusaid sturrodat. BVÁ-prográmmas galgá čielggaduvvot, maid árvvuid realisttalaš 0-molssaeaktu seailuha ja mii mearkkašumiid dain lea boazodollui ja sámiid kultuvrii.

Natura árvvoštallan maiddái galggašii dahkkot. Olbmo dahkan infrastruktuverfierpmi váikkuhusat kumulearašuvvet ja ollet fysalaš saji viidasut guvlui. Boazoealáhussii lea dehálaš seailuhit oktilaš ja ráfálaš guovlluid luondduvidán. Turismma galggašii čohkket ovttaide guovlluide, ovdamearkan Suoločielggi guvlui. Riikkaviidosaš guovlluideavahanulbmiliid

galgá váldit vuhtii boazodoalu geahččanguovllus. Meahcivdá seailluheapmi galgá dáhkiduvvot boahhtevuodasge.

11. Bátneuođdara bálggus

Bátneuođdara bálggus ii dohkket Riebanjohka-Guhtur –eatnangeainnu ráhkadeami, go dat hehtešii mearkkašahtti láhkai boazodoalu. Plánema birra galgá ráddádallat bálgosiin boazodoallolága 53 § mielde. Meahccelága spiehkastahkii eai leat šat ákkat. Eatnangeaidnu ja dan ráhkadeapmi hehtejit bohccuid guohtoneatnamiid molsuma. Dábálaččat hehttehusaid kvalitehta ja duodalašvuoda badjelgehččet. Eatnangeainnu váikkuhusat sáhttet čuohecit seamma láhkai, go Lokka ja Porttipahta buoddoáldásat leat dahkan lagaš Lappi bálgosii. Čuovvumuššan ee. siidaguovllut ja guohtoneatnamiid molsun bieđganedje ollásit. Eatnangeainnu vuollai šaddan guohtunguovllu ja ráfehuhtton guohtoneatnamiidmolsuma dihte geaidnu nuppástuhtá ja stivre guodoheami ja bágge dan sierra guovlluide. Dat sáhtá hehttet boazomeriid ja guohtoneatnamiid suvdinnávcca dynamihka, mii sáhtá doalvut dasa, ahte bálgosa alimus dohkkehuvvon boazomearri njiedjá. Das čuvošii, ahte boazodoalu buktin birgejummi hedjonivččii ja sáhtášii dan láhkai leat rihkkumuš sámiid kultuvrralaš vuoigatvuodaid vuostá. Lea čielggas, ahte eatnangeainnu čuovvumuššan leat lasi johtolatvahádat. Buot johtolagas duššan bohccot eai álo gávdno ja nie buhtadusat dain báhcet oaččoekahtá.

Dasa lassin bálggus ovdanbuktá, ahte árvvoštallanprográmma galgá dárkkistit dihto osiin. FGDŁ čielggada áššedovdiárvvoštallamin geainnu váikkuhusaid, mat čuhcet boazodollui. Suoma áidna sámiid boazodoalu ámmátlaš áššedovdiorganisašuvdna lea Suoma boazosámit - Suomen porosaamelaiset ry. Maiddái Sámediggi lea áššedovdiorganisašuvdna, man meattá ii sáhte mannat. Bálggus gáibida, ahte birasváikkuhusaid árvvoštallamii galgá oppalaččat laktit Suoma boazosámiid dahkan árvvoštallan geainnu váikkuhusain boazodollui.

12. Sállevári bálggus

Sállevári bálggus atná áidna dohkkehahtti molssaeaktun 0-molssaeavttu. Meahccelágas namuhuvvon spiehkastahkii eai leat šat ákkat. Turismaealáhusa ii galggašii atnit vuodustussan. Geainnu ráhkadeapmi buvttášii bálgosii mearkkašahtti olu lassegoasttádusaid, iige jahkášaš guohtoneatnamiid molsun šat doaimmašii, mii áittašii oalle láhkai bálgosa sámekultuvrra.

Jus geaidnu ollašuvášii, dat lудdešii Sállevári bálgosa čakčaguohtoneatnamiid ja manašii guohtoneatnamiidmolsunáiddi čađa, mii biđešii ollásit guohtoneatnamiid molsunortnega. Boazoáidi lea dađe várás, ahte dat doallá lohkkon bohccuid sierra logakeahtes bohccuin. Gihttelgeaidnoguoras Lihttomuorvári geainnus lea verrát, man sáhtá gokčat. Dat dollo gitta dan rádjai, go bohccot leat lohkkon, juoba guovvamánu rádjai. Jus geaidnoprošeakta ollašuvvá, verráha ii sáhte doallat gitta, goas lohkkon gohccot besset čakčaguohtoneatnamiin ja mastet logakeahtes bohccuiguin. Dalle lohkkon bohccuid gárttašedje buktit máŋgga geardde rátkimii juoba nu, ahte dat váibet menddo sakka, mii fas áittášii guoddima. Geaidnoplána geažil Bátneuođdara ja Sállevári bálgosiid gaskii galggašii ráhkadit ođđa verráha, man ii sáhtášii doallat gitta. Dalle bohccot besset vearroálgosii, gos dat gártet leat maŋit jahkái dahje juoba guhkit áigge. Jus geaidnoplána ollašuvášii, dat hehtešii maiddái miesemearkumiid ja misiid jápmin lassánivččii. Dan láhkai dat čuozášii oba boazodoalu gánnihahttivuhtii.

Bálggus ballá, ahte biilla vuollai bázášedje mearkkašahtti eambo bohccot, juoba mángga geardde eambo. Áittan lea maiddá, ahte geaidnoossodaga rehkenastet eret bálgosa guohtoneatnamiin, mii sáhtášii fas čuohtit dasa, ahte Sállevári bálgosa alimus boazologu unnidit. Geaidnoprošeakta duvddašii ráhkadit geainnu Lismás Njunnásii bálgosa guottehaneatnamiid ja dehálamos geasseguohtuneatnamiid čađa, mii de mañimustá sáhtášii heaittihit bálgosa árbevirolaš sámiid boazodoalu, mii vuodđuduvvá lunddolaš guohtumiidda. Geaidnoprošeavtta ollašuhttin čuožášii Anára girkosiidii, nu ahte johtolat geahppánivčče, girkosiidda ovdánanvejolašvuodát hedjonivčče ja bálvalusat čoahkkanivčče Avvila gillái.

13. Avvila bálggus

Avvila bálggus cealká, ahte Riebajohka-Guhtur –eatnangeidnui ii leat dárbu. Eatnangeainnu čuočvumuššan leat álo birashehttehusat.

14. Lappi Luonnonystävät ry ja Inarin Luonnonystävät ry

Inarin Luonnonystävät ry (Anára Luonddusuodjalanustibat) ja Lapin luonnonsuojelupiiri ry (Anára luonddusuodjalanbire) cealkiba, ahte geaidnooktavuođa plánen galgá heaittihuvvot ja geaidnooktavuođas galgá geassádit juo dán muttus. Oktavuodá dagahan hehttehusat livčče mearkkašahtti stuorát go dan bokte spekulerejuvvon ávkkit.

Geaidnooktavuođa leat ákkastallan ee. Davvi-Lappi eanagoddelávvii merkejuvvon nuorta-oarji –háltáš geaidnun, mii lea ovddideamis. Lávvamerkejumiin dan joatkkan lea Duottar-Lappi eanagoddelávvii merkejuvvon oktavuohta Lismás Njunnásii Leammi álbmotmeahci čađa. Mañit oktavuođa ollašuvvan lea hui eahpejáhkehahtti, go dat dárbaša stáhtarádi sierralobi. Guhtur-Riebanjoga geainnu oktavuhtii lea plánejuvvon maiddá mohtorgielkámádii, mii lea merkejuvvon eanagoddelávvii johtolatdárkun. Máđija dagašii vejolažžan namalassii geaidnooktavuohta, mii vuos ráhkaduvvošii. BVÁ-programmas leat ollásit guddon fuomáškeahtá nuppastusat ja hehttehusat, maid mohtorgielkámádii dahká árbevirolaš luonddu geavaheapmái, guovllu boazodollui ja luonddudiliide.

Meahccelága 12 § čuoovu vuodustusat geidnui leat boarásmuvvan. Meahccelága 2 § heivehannjuolgadusa mielde guovlluid seailuheamis ja geavaheamis galgá čuočvut maiddá, maid eará sajis go meahccelágas ásahuvvo. Dát ii guorahallojuvvo BVÁ-programma duogážiin. Riikaviidosáš guovlluideavahanulbmiliin lea čielgasit vuohttimis ruossalasvuodta ee. čuočvovaš osiin:

-geaidnoprošeakta ii ovddit guovllu sosiálalaš, kultuvrralaš iige ekonomalaš ovdáneami ja hehttehusat earenoamážit boazodollui leat duođalaččat

-prošeakta ii ovddit divrras luonddubirrasiid iige daid mánggahámatvuodá seailuma, plánenguovllu suodjalanulbmilat ja Guhtura gilibirrasa divrras duovdda- ja kulturbiras leat áitojuvvon

-prošeakta ii ovddit jaskes guovlluid seailuma ja dat biđe dárbašmeahttumit viiddes luondduguovlluoppalašvuodá

-prošeakta váttásmahtá eará guovlluid geaidnooktavuođaid ovddideami ja hehte juoba dehálaš váldojohtolatoktavuođaid dikšuma

Guovllu birra dahkkon luonddučilgehus badjelgeahččá guovlluid mehciid árvvu luonddubirasin. Oba guovlu galggašii dulkojuvvot boares meahccin. Luonddučilgehusas eai suokkardala, mii mearkkašumiid lea čuvččá viđa gihkanbáikki duššadeamis guovllu čukčánáli eaige meahccebivddu geažil. Guovllu goaskineallinbire ii spesifiserejuvvo, go beassedieđut váilot. Boazodoalu váikkuhusain ii áddejuvvo, ahte oba geaidnoguovlu buot molssaeavttuidisguin čuohcá mearkkašahtti boazodoalloguovllu. Turismma váikkuhusain ii válđo doarvái vuhtii, ahte oktavuoha buktá mielddis negatiivvalaš váikkuhusaid guovllu meahciviđávuhtii ja dan árbevirolaš turismageavahussii.

15. Inarin Lapin Matkailu ry (Anára Lappi Turisma)

Inarin Lapin Matkailu ry (Anára Lappi Turisma) cealká, ahte das ii leat gelbbolašvuohta addit cealkámuša birasváikkuhusain. Muhto dat sávvá, ahte das lea vejolašvuohta cealkámuša addimii boahhtevuođas, juos fal čuožáhaga váikkuhusain turisma geažil dahkkojuvvojit čilgehusat.

Oaivilat

1. Inarijärvi-yhdistys ry (Anárjávrrí searvi)

Inarijärvi-yhdistys ry (Anárjávrrí searvi) ovdanbuktá, ahte geaidnoprošeavtta ii galgga ollašuhttit. Geaidnu, mii botke Bátneuođđara meahci, goaridivččii mearkkašahtti ja viidát meahcceguovllu dili. Dat maiddá čuožášii ođđa geaidnuguora árbevirolaš ealáhusaid doaibmaneavttuide. Geainnu váikkuhusat leat turismiige guhkit áigegaskka negatiivvalaččat. Avviljohka lea báikkášuvvon johtolahkan, muhto dan árvu hedjonivččii oalle olu, go dan guora Guhturis oarjjabealde manašii eatnangeaidnu, man váikkuhusat ollet maiddá johkii.

Go Avviljohka livččii álkit olámuttos, dat váikkuhivččii maiddá báikkálaš ássiid ruovttodárbugollebivdui ja lasihivččii guovllu ráfehisvuođa, dego lobihis guollebivddu dápmoha dehálamos guolleveajetbuvttadanguovlluin. Juos rehkenastá dušše gaskkaid, jierpmálamos livččii buoridit Anár-Bohká-Geavvnis-Gihttel –eatnangeaidnooktavuođa. Anára ja earenoamážit sámiiid kultuvrii laktáseaddji turismma geažil ovdalis máinnašuvvon oktavuoda buorideapmi lea jierpmálu. Meahccelágas namuhuvvon geaidnovárrema vuodustusat eai leat šat leamen ja geainnu sáhtášii ná ráhkadit dušše stáhtaráđi sierramearrádusain, man searvi ii ane realisttalažžan.

2.

Mearrádus galgá dahkkot 0-molssaeavttu mielde, nappo geaidnu ii ráhkaduvvo.

1. Báikkálaš ássiid oainnut galget leat guovddáš sajis: Lapin Kansa –áviissas jearahallamiid mielde guovllu bálggus ii hálit, ahte geaidnu ráhkaduvvo.
2. Geainnohis, viiddes meahcceguovlluid árvu lassána jagis jahkái. Oanehis áigge geaidnoráhkademiin manahit buhttekahtes árvvuid, mat šaddet duohtan turisttaid buktin ruhtan boahhtevuođas.
3. Eatnanbealuštangeahččanguovlluid galgá maiddá váldit vuhtii. Báikkálaš

olbmuid mitalusaid mielde ieš UKK livččii dolin gielddán nuorta-oarji – háltássaš eatnangeainnu ráhkadeami omd. Anára Golleávžži bokte. Anára ja Gihttela turisma ávkašuvášii oalle uhccán. Dasa lassin “doaresjohtolaga” dihte Anára girkosiidda turismaboadut geahppánivčče mearkkašahti. Dathan geahpedivččii maiddái sámiid boaduid.

3.

BVÁ-programmas leat buktán ovdan riehta dat, ahte geainnohisvuotta lea stuorra árvu. Geaidnu biđe meahci, dat duššada meahci lahkosis, dahjege geainnu eai galgga ráhkadit. Prošeavtta geaidnofierpmi sajádat lea govviduvvon kárttas, mas váilot olu geainnut! Earret eará Pomokaira čađa, Peurasuvantos Kiistalai manná geaidnu. Lea lundui ja mehciide olu buoret molssaeaktu buoridit dálá geainnu go ráhkadit ođđa oktavuoda. Leago ođđa doaresoktavuhtii dárbu?

Guhtur-Riebanjohka –geaidnoprošeavttas leat internehtas váile 5000 geaidnoprošeavtta vuostálasti vuolláičállosa. Dan lassin adreassa Anár gieldda doaibmi olmuin leat duháhiid mielde vuolláičállosat.

4.

Meahccelágas lea dohkkehuvvon vejolaš geaidnoplána Guhtur-Riebanjogageaidnu. Ággan lei, ahte Guhtura mánáid sáhtášedje jodihit Menešjávrrí sámeskuvlii. Mañázassii skuvla lea heaittihuvvon, iige dán ákka sáhte šat atnit.

Juos fal johtolat plánaid mielde lassánivččii, dat váikkuhivččii bohccuid plánejuvvon guodoheapmái Guhtura geaidnuguoras. Maiddái lassáneaddji johtolaga vahádat lassánivčče ja lasihivčče guodohandárbbu.

Plánas boahtá ovdan maiddái, ahte geaidnu manašii Avviljohkii golgi Guovžurjoga bajábealde, de váriid bokte Bátneuođdara ja Sállevári bálgosiid gaskasaš boazoáiddi čađa. Go jearaldagas lea almmolaš geaidnu, dan ii sáhte caggat verráhiin. Bátneuođdara bálgosa Guhtura giláža dálveguohtuneatnamat leat just bálgosiid gaskasaš boazoáiddi lahka, Ruovttuváris. Geainnu rabas verráhis bohccot besset johtit friddja Sállevári bálgosa beallai. Sállevári bealde dálvet dán guovllus bohccot leat juo rátkojuvvon, eaige dat buktojuvvo rátkimii ovdal čuoovvovaš dálvvi. Dan láhkai Bátneuođdara bohccot, mat leat mannan Sállevári beallai, leat oazžumis ruovttoluotta easka mañit jagi. Jus geaidnu šattašii ja bohccot johtalivčče geainnu rabas ráiggis, livčče áittan ahte Bátneuođdara bálgosa boazoeaiggádat eai beasaše giehtadallat bohccuideaset easka go mañit jagi.

Boazodoallolágas 14.9.1990/848 2 § čállo, ahte earenoamážit boazodollui dárkkuhuvvon guovllu eatnamiid ii oaččo geavahit dan láhkai, ahte dat hehte mearkkašahti boazodoalu. Ollašuvadettiin geaidnu hehtešii mearkkašahti bálgosa boazodoalu.

Áittan lea maiddái, ahte turisttaid johtolat manná nu, ahte Anár bázášii eanaš doaresbeallai. Anáris leat Sámemusea ja boahttevuodas maiddái Sámi kulturguovddáš. Dát čuozášii njuolga sámeduođjáriid márkanastimii ja dien láhkai sin birgejupmái.

Dáin ákkaiguin mii vuostálastit Riebanjohka-Guhtur –geainnu ráhkadeami.

5.

Vuostálastán Riebanjohka-Guhtur –eatnangeainnu ráhkadeami ja doarjjun 0-molssaeavttu. Vuodustusat leat čuovvovaččat:

- Plánejuvvon geaidnu botkešii Bátneuoaddara meahcceguovllu guovtti oassái ja dat lea meahccelága vuoiŋŋa vuostá. Menešjávrrí skuvla lea heaittihuvvon ja badjeolbmot vuostálastet plána, nu ahte goabbáge ágga ii doarjjo geainnu.
- Lappi geaidnoruđat geahppánit ja ii leat jierpmálaš ráhkadit ođđa, uhccán johtaluvvon geainnu guovdu meahci, go dálá geainnuidge ortnegisdoallamii ja divvumii eai gávdno doarvái ruđat.
- Njuolggogeainnu dehálamos ággan leat ovdanbuktán, ahte dat oanida mátkki Levi ja Suoločielggi turismaguovddážiid gaskka. Ákka ii sáhte áddet, go áiggi dáfus mátki ii onoše geavadis ollenge, Anára ja Gihttela giełddaguovddážiid gaska onošii dušše guhtta kilomehtera.
- Suoločielgi-Avvil-Anár-Bohkká asfalterejuvvon eatnangeaidnu lea buorre ortnegis ja juos vel Bohkká-Levi gaska asfalterejuvvo ja njulgejuvvo, doaimmašii dát geaidnu sávvojuvvon ovtastangeaidnun Levi ja Suoločielggi čuoiganguovddážiid gaskkas. Seammás turisttat beasašedje oahpásmuvvat sámi kulturguovddáži, Anára girkosiidii.
- Geidnui gávdnojit molssaeavttut, mat eai guoskkaše luondduvidá meahccái. 4-geainnu ja Anár-Gihttela geainnu gaskkas mannet juo guokte gárvves čievrabajildusgeainnu (Porttipahta-Tieva, Pomokairantie), mat oanidit turismaguovddážiid gaskka sullii seamma olu go plánejuvvon Riebanjohka-Guhtur –eatnangeaidnu. Máinnašuvvon geainnut fáallet lassin turisttaide vejolašvuđa oahpásmuvvat Vuohču sámegiláži, Tankavaara gollegiláži ja UK-álbmotmeahci oahpistanguovddáži.
- Lappi lihtu turismastrategiijas jagiide 2007–2010 celkojuvvo, ahte Lappi turisma galggašii ovddidit suvdilis ovdáneami vuodđojurdagiid mielde nu, ahte turismmas vejolaččat šaddan negatiivvalaš váikkuhusaid báikkálaš lundui, álbmogii dahje kultuvrii galgá geahččalit minimeret. Plánejuvvon oktavuohtha ii moge doarjjo dáid ulbmiliid, muhto baicce nuppe gežiid dat leat dáid ulbmiliid vuostá.

6.

Dego ovdalis.

7. *Lapin vihreät ry, Ruoná lihtu Lappi bireorganisašuvdna*

Lapin vihreät ry (Lappi ruoná bellodat) vuostalastá eatnangeainnu ráhkadeami ja doarju 0-molssaeavttu. Geaidnu luddešii guovtti oassái Bátneuoaddara meahcceguovllu, man luondduárvvut leat mearkkašahtti, ja geaidnoprošeavtta hehttehusat leat olu stuorát go ovddut. Lappi lihtu turismastrategiija 2007–2010 mielde turisma galgá ovddidit suvdilis ovdáneami vuodul ja turisma dahkan hehttehusaid lundui, kultuvrii ja álbmogii galgá minimeret. Geainnu váikkuhusat livčče nuppe gežiid.

Meahcceláhkii čáliuvvon vuodustus ii šat doala deaivása. Dehálamos ágga geainnu ráhkadeapmái lea Levi ja Suoločielggi gaskka oanideapmi. Jus geaidnoprošeakta ollašuvvá, Avvil-Gihttela gaska onošii goittotge dušše čieža kilomehtera. Suoločielgi-Avvil-Anár-Bohkká geaidnu lea buori ortnegis ja jus Bohkká-Levi gaska buoriduvvošii, doaimmašii dát geaidnu ovtastangeaidnun turismaguovddážiid gaskkas ja turisttat beasašedje oahpásmuvvat maiddái guovllu sámi kulturguovddáži dahjege Anára girkosiidii. 4-geainnu ja Anár-Gihttela geainnu gaskkas mannet juo guokte gárvves čievrabajildusgeainnu:

Porttipahta-Tieva ja Pomokairantie, mat oanidivčče turismaguovddážiid gaskka sullii seamma olu go plánejuvvon eatnangeaidnu. Dát johtolat fálašii turisttaide vejolašvuoda oahpásmuvvat ee. Vuohču sámegiláži, Tankavaara gollegiláži ja Urho Kekkonena álbmotmeahci oahpistanguovddáži.

8. Pohjois-Lapin Vihreät ry

Pohjois-Lapin vihreät ry (Davvi-Lappi ruoná bellodat) vuostalastá eatnangeainnu ráhkadeami ja doarju 0-molssaeavttu. Geaidnu luddešii Bátneuođđara meahcceguovllu guovtti oassái. Meahcceláhkii čáliuvvon vuodustusat eai šat doala deaivása. Lappi lihtu turismastrategiija 2007–2010 mielde turismma galgá ovddidit suvdilis ovdáneami vuodul ja plánejuvvon geaidnu livččii dáid ulbmiliid vuostá.

Ii leat miige jirpmiid ráhkadit ođđa, uhccán johtaluvvon geainnu guovdu meahci, go dálá geainnuidge ortnegisdoallamii ja divvumii eai gávdno ruđat. Dehálamos ágga geainnu ráhkadeapmái lea Levi ja Suoločielggi turismaguovddážiid gaskka oanideapmi, muhto geavadis mátki ii onoše áiggi dáfus ollenget. Geidnui gávdnojit molssaeavttut, mat eai guoskkaše luondduvidá meahccái. Guokte gárvves čievrabajildusgeainnu, Porttipahta ja Pomokaira oanidivččiiga maiddái turismaguovddážiid gaskka measta seamma olu go plánejuvvon geaidnooktavuohta.

Geaidnu čuožášii guovllu turismaealáhusa vejolašvuodaide Avvil-Anár-Leammi –guovllus. Geaidnu dagašii vejolažžan guovllu geavaheami golledoidimii ja –roggamii, mii buvttášii sávakeahtes váikkuhusaid nu, ahte eatnamat golašedje ja čázádat nuskkošii maiddái Avviljoga badjin. Čázi moivašuvvan geahpedivččii guliid gođđima lihkostuvvama ja váikkuhivččii Avviljoga guollenállái. Maiddái lobihis meahccevuodjimat, suollemas guolle- ja meahcebivdu lassánivčče.

9.

Oaivila ovdanbukti árvvoštallá, ahte Leammi turismasearvvuš ávkašuvvá gierdageaidnomolssaeavttus. Museadoaimmahaga divvun Sállevári dološ bigálusáiddi sáhttet buorebut ávkkástallat ja ráhkadit das prográmmabálvalusfitnodagaid atnui buvttaga, man márkanastet turisttaide. Kanohtamátkkit Riebanjohkii ja Avviljohkii šaddet olu álkibun. Sállevári Sarvvesčoalmmi bigálusáiddi sáhtášii boahhtevuođas ávkkástallat maiddái turismmas. Guhturlaččaid mátki Sarvvesčoalbmái onošii mearkkašahtti. Sarvvesčoalmmi njuovahaga livččii vejolaš ovddidit (omd. biergočuohpahat), jus fal oažžut johtolaga ja olbmuid johtit guovllus. Bohcco joatkkagiehtadallan ja turismma ovtasteapmi boazodollui leat boazodoalliid boahhtevuohta. Anára girkosiidda turismma ođđa geaidnu ii geahpet moge, muhto baicce jus Gihttel-Bohkká –geaidnooktavuođa divvot, turisttat lassánit mearkkašahtti girkosiidda guvlui ja maiddái Leammái. Dego álggos vuostálaston Leammi-Anár mohtorgielkámádjii fidnodoaibmit ledje duđavaččat. Ealu luoitima Sarvvesčoalmmis galggašii váldit vuhtii nu, ahte ráhkadit albma sivlláid geainnu rasttildanbáikái juo geainnu ráhkadeami oktavuođas, mii álkidahtta badjeolbmuid bargguid. Leammi álbmotmeahcci ja gárvves ráhkaduvvon geainnut leat uhccán anus. Turistameriid vejolaš lassáneapmi ii hehte mearkkašahtti boazodoalu, go turismajohtolagat leat juo ráhkaduvvon

čuoáhagat. Oaivila addi sávva, ahte boazodoalu hárjeheaddji sámebearraša boahttevuolta ja birgejuvpmi gávdnošedje boahttevuodasge iežas gilis.

10.

Oaivila addi mielde geaidnoplána ulbmilat leat boarásmuvvan, eaige ná šat vástit dárkkuhusas. Geaidnomolssaeavttuin 0 lea áidna dohkálaš čoavddus. Plánas galggašii boahtit ovdan, ahte nuorta-oarji –háltásaš geaidnooktavuhtii leat earáge molssaeavttut, dego Pomokaira geaidnooktavuohta. Golleroggama viidodat ja mearkkašupmi guovllu birrasis eai leat doarvái čielggaduvvon. Doaibmama galggašii čohkket ja ráddjet dálá guovlluide, juo gárvvisin biđgejuvvon gollerogganguovlluide.

Geaidnoprošeavtta dárkkuhusain ja ulbmiliin:

- Odđa doaresgeainnuid ráhkadeami gánnihahttivuohta lea gažaldatvuloš.
- Geaidnu duššada oalgeváikkuhusaidisguin viiddes meahcceguovllu.
- Guhtura olbmot eai ávkašuva dán odđa eatnangeainnus.
- Meahccelágas namuhuvvon spiehkastahkii eai leat šat vuodustusat.
- Gielddas leat mánggat anolud geainnut, mat dárbbášit divvuma.
- Galggašii váldit duodas Pomokaira geaidnooktavuohtamolssaeavttu, mii ii biđe luondduvidá meahci ja mii doarju suvdilis ovdáneami molssaeavttu.
- Johtolatdorvvolašvuolta lea gažaldatvuloš: beaivi báitá čalmmiide, boazolihkohisvuodas lassánit.
- Hehttehusat boazodollui, ee. bohccuid vuojiheapmi geainnu alde biillain dálvet.
- Telefovdnagulloma suoivanguovllut; dárbbášit odđa telefonstivlliid ja daidda galggašii ráhkadit odđa geainnuid.
- Odđa geaidnoossodaga guktui beallai báhcci geainnuid galggašii divvut ja bajildit, masa ii leat diedus plána iige ruhtadeapmi.

Oaivila addi geahččá, ahte Guhtura giláža iešvuodalahkki lea dan sajádat geainnu geažis, geaidnu nuppástuhtášii giláža meaddeljohtingilážin. Bátneuođdara meahcci lea Lappi letnii ja Anára gildii stuorra márkanárvu, muhto jus meahcci lea álkit olámuttus, dat áitá dan. Plánas galggašedje čielgasabbot boahtit ovdan golleroggama hehttehusat birrasii. Dasa lassin oaivila addi cealká geaidnomolssaeavttuin čuoovvovaččat:

Molssaeaktu 1:

- Molssaeavttut, main odđa geaidnu čuošii boares geaidnovuodu dahje máđija, leat dohkkehahtti, vaikko vel oba geaidnu ii leat sávvamis. Oktage molssaeaktu Guovžurjogas ovddosguvlui dálá Guhturgeidnui ii leat dohkkehahtti.
- ME 1a manná guovdu priváhtaeatnamiid ja geaidnu vuolida daid vuovdin- ja geavahanárvvu ollásit.
- ME 1b-d plánas lea juo nubbi šaldi guvlui, mii livččii guhturlaččaid gáddeduktásajiid ovddas nu, ahte dat buktá mielddis johtolaga, šláma ja ráfehisvuoda sihke duovddaárvvut mannet. Guovllus leat maiddá boazodoallodoarjjabáiki, godderokkit ja várre geađeáiggi ássanbáiki. Máttabealde geaidnu luddešii priváhtaeatnamiid ja manašii Ruovttuvári badjel, mii lea okta dehálamas dálveguhtuneatnamiin.

Molssaeaktu 2:

- Geaidnu lea plánejuvvon mannat miehtá huksekeahces meahccelundui.
- Ovtas dálá máđiibotniin molssaeaktu bilida stuorámuš oasi birrasis, go ahte dat manašii dušše máđija mielde.

- Linnjá ludde maiddái guhturlaččaid priváhtaeatnamiid, nu ahte daid árvi njiedjá.

OKTAVUOHTAVIRGEOAPMAHAČČA CEALKÁMUŠ

Molssaeavttuid suvdilvuohta

Bvá-lága 2 § meroštallama mielde birasváikkuhusain dárkkuhuvvo ee. prošeavtta dagahan váikkuhusat servodatráhkadussii. Servodatráhkadus čoahkkana ollisvuodas, masa gullet ássan, bálvalusat sihke lihkanvejolašvuodát ja –dárbbut. Dan láhkai geainnut leat dehálaš oassi servodatráhkadusas, go dat dahket vejolažžan lihcadeami sierra báikkiid gaskka.

Bvá-ásahusa 9 §:n 2) –čuoggá mielde árvvoštallanprográmmas galgá ovdanbuktit doarvái prošeavtta molssaeavttuid veardádallan. Bvá-meannudeami okta guovddáš elemeanttain leage molssaeavttuid guorahallan. Molssaeaktoguorahallan váikkuha ovddalgihtiieastadeaddjin, go dat addá vuodustusaid prošeavtta molssaeavttuid ovddolašvuohtaaortnega árvvoštallamii ja optimála molssaeavttu gávdnamii. Árvvoštallanprográmmas ii leat ovdanbukton eará plánaortnega čuovvu čielggadus molssaeavttuin nu, ahte prošeavtta viiddes molssaeavttuid ii dán dihte livčče šat dárbbalaš guorahallat bvá-meannudeamis.

Birasministeriija cealkámuša mielde Davvi-Lappi eanagoddeláva vuodul eai leat ovdanbuktin láhkai ovttáčilggolaš gáibádusat, mat váikkuhusat birasváikkuhusaid árvvoštallamis livčče galgan dutkot. Cealkámušas ovdanbukto maiddá, ahte bvá-árvoštallamis livčče dehálaš čielggadit guovlluekonomiija ja turisma dáfus suvdilamos molssaeavttuid nu, ahte maiddá birashehttehusat báhcet nu uhccin go vejolaš. Bvá-prográmmasge lea celkon, ahte eanagoddelávvačilgehusa mielde molssaeaktun dálá ovttastangeidnui lea johtin Anára girkosiidda bokte dahje Porttipahta áldása máttabeallai Pomokaira rastá plánejuvvon Porttipahta-Tieva -ovttastangeainnu mielde.

Bvá-meannudeamis birasčielggadusat dahkkojuvvojit systemáhtalaččat ja ollislaččat. Juste ollislašvuohta earuha bvá-meannudeamis leahkki prošeavttaid dábalaš plánemis. Dál molssaeaktun ovdanbukton linnját leat duođáláhkai oalle buorit molssaeavttut, mat leat oppalašlávás čielggadan ja veardidan láhkai. Baicce go váldá vuhtii bvá-meannudeami dárkkuhan árvvoštallama ollislašvuoda, hehttehusaid ovddalgihtiieastadan mearkkašumi ja ovdanbukton molssaeavttu mannan meahcceguvlui, gos geainnu ráhkadeapmi lea vuolggasajis gildon, galget birasváikkuhusain leat molssaeaktun maiddá dálá geainnuid divvun (0+ -molssaeaktu) ja eará, meahcceguovllu olggobeal nuorta-oarji –háltasaš oktavuoha, ovdamearkan Porttipahta-Tieva -ovttastangeidnu.

Ovdalis ovdanbukton vuodul ja vuhtiiválddedettiin prošeavttas ovdanbukton dálá dili dieđuid, ovdanbuktin árvvoštallanvuloš váikkuhusain ja dat, ahte dat geaid diliide ja ovdduide prošeakta sáhtta váikkuhit, sáhtta leat mearkkašahhti stuorát joavku go dál ovdanbukton molssaeavttuin, galgá árvvoštallanprográmma dievasmahttit ja almmuhit dan ođđasit, jus fal bvá-meannudeami háliidit joatkit.

Molssaeavttuid veardádallanmetoda lea ovdanbukton ja čuolddašeaddji metoda atnin lea vuodustallon.

Prošeaktagovváduš

Prošeakta lea govviduvvon lávgalagaid. Árvvoštallančilgehusas galgá boahtit ovdan dárkilabbot ovdamearkan geaidnoguovllu govvodat ja bajildusa ávnas. Ovdanbukton molssaeavttuid mielde geaidnu ii noga Guhtura giláži, muhto baicce ovtastangeidnui 9694 sullii golbma kilomehtera Guhtura giláža nuortabeallai. Prošeakta lea dán oasis govviduvvon eahpečielgasit. Prošeavtta sajádat geaidnofierpmis ovdanbukto čielgasit govain. Oaiviliin leat kritiseren, ahte buot geainnut eai oidno das. Maŋnelis johtolatfierpmi giedahaladettiin livčče galgan čujuhit dán govvi.

Prošeavtta dárkkuhus lea govviduvvon. Geaidnooktavuođa dárkkuhusa vuodul báhcá eahpečielggasin, maid dálá ovtastangeidnui 9694 (Guhtur-E4) lea dárbu dahkat. Ovtastangeainnu ossodaga, mii sisttisdoallá prošeavtta govvideami, dálá dili ja váikkuhusaid, lea dárbu giedahallat bvá-čilgehusas. Čujuheapmi dárbočilgehussii lea eahpečielggas, iige girjjálašvuohta leat gáldolisttus. Dárbočilgehusa vuodustusat ja čoahkkáigeasut sihke sajádat geaidnoplánema ortnegis galget rahppot dárkilabbot. Prošeavtta ollašuhttináigedávval lea árvvoštallon álggaheami oasis, muhto geainnu ollašuhttinvuogi muttut eai leat čilgejuvvon, iige ollašuhttin áigedávvala guhkkodat leat meroštallon.

Davvi-Lappi eanagoddeláva merkemiid vuhtiiválddedettiin galgá váikkuhusaid árvvoštallamis giedahallat eahpenjulges váikkuhussan, mii mearkkašumiid lea geainnu ollašuhttimis mohtorgielkámáđija ollašuhttimii ja das čuovvu oktasáš váikkuhusaide.

Lappi lihtu cealkámušas leat divvon boasto láhkai ovdanbukton Davvi-Lappi eanagoddeláva merken prošeavtta guoski geidnui. Stáhtaráđđi lea nannen eanagoddeláva ja birasministeriija deattuha iežas cealkámušas ovtastangeainnu merkema normatiivavuoda.

Davvi-Kalohta nuorta-oarji –háltásaš doaresoktavuođa dárbočilgehus (Lappi lihtu jna. 2007, mánggus) loahppaboadus lea, ahte riikkaidgaskasaš fievrrideamit ja johtolat eai dagat Lappis odđa oktavuođaide mearkkašahti dárbbu. Odđa doaresoktavuođaiguin ávkašuvvá eanemustá báikkálašjohtolat. Odđa oktavuođaid ráhkadeami sajis resurssaid galggašii bidjat dálá geaidnooktavuođaid ovddideapmái ja divvumii. Davvi-Kalohta váldogeaidnun livččii čilgehusa mielde Narvik-Giron-Pajala-Kolari-Gihttel-Anár-Kirkenes-Murmánska. Riebanjohka-Avvil-Rájijovsset-Murmánska livččii okta váldogeainnu doarju oktavuohta guhkit áigge siste. Dego Lappi lihtu cealkámušasge celket, váikkuhusaid árvvoštallamis galget váldit vuhtii maiddái dán čilgehusa jurddabohtosiid.

Riikkaviidosáš guovlluideavahanulbmilat

Prošeavtta guoski riikkaviidosáš guovlluideavahanulbmilat leat dovddastuvvon. Čavdu servodatráhkadusa geažil birashehttehusaid ja spiehkaseaddji luonddudiliid dovdan lea lávvaráhkadeami guoski ulbmil, iige ná leat heivehallamis riikkaviidosáš guovlluideavahanulbmiliid bokte dán prošeaktii. Seamma láhkai kultur- ja luondduárbbi geažil ekologalaččat dahje

virkkosmahttingeavaheami dáfus mearkkašahti ja oktilaš luondduguovlluid vuhtiiváldin ja turismaguovddážiid ja –guovlluid searvan fierpmádahkan ja dasa lassin astoáiggi geavaheami avádagaid ovddideapmi leat lávvii gustodeaddji ulbmilat. Lea ávžžuheamis, ahte ulbmilat juhkkjuovvojit oktasaš- ja spesiálulbmiliidda, go oktasašulbmilat leat prinsihpalaš linnját ja spesiálulbmilat leat geatnegasvuodát. Riikkaviidosáš guovlluideavahanulbmilat sáhttet leat gaskaneaset ruossalasat. Árvvoštallan galgáge sisttisdoallat guorahallama prošeavtta ja dan molssaeavttuid gaskavuodain ulbmiliid ektui sihke vuodustusaid ulbmiliin, maid vuosttažettiin čuvvot ságastallanvuloš guovllus vejolaš ruossalasvuodadiliin ja vel árvvoštallama ulbmiliid ollašuvvamis.

Prošeavtta gáibidan plánat, lobit ja daidda buohtastahti mearrádusat

Meahccelága (62/1991) váldodárkkuhus lea seailluhit guovlluid luondduvidá meahci. Meahcceguovlluid okta dehálamos dovdomearkkain lea guovlluid geainnohisvuolta. Lága 12 §:n 3 momeantta geainnu suovvi sirdásannjuolggadusa galgá ná dulkot gáržžet. Meahccelága vuodustusaid (HE 42/1990 vp.) mielde sirdásannjuolggadusas máinnašuvvon geaidnooktavuohta lea gehččon dárbbášlažžan sihke boazodoalu ja sámegielat álbmoga skuvladiliid buorideapmin. Geaidnooktavuođa, mii lea doaimmahuvvomin, vuodustusat leat lagamustá guovloekonomiija ja turisma dáfus mearkkašahti. Prošeavtta plánema ja ráhkadeami vuolggasajit spiehkkašit ná mearkkašahti ráđdehusa ovdanbuktima čuovvu vuodustusain. Menešjávrrri skuvla lea heahtihuvvon ja ee. Sámediggi ja Sállevári bálggus vuostálastet geainnu ráhkadeami, nu ahte prošeakta ii orošii buorideamen sámegielat álbmoga skuvladiliid iige boazodoalu. Go váldo vuhtii meahccelága 1 § čuovvu meahcceguovlluid vuodđudeami dárkkuhus ja nuppe dáfus sirdásannjuolggadusas suvvon geainnu ráhkadeami dárkkuhus, birasministeriija lea geahččan cealkámušastis, ahte geainnu ráhkadeapmi, dan oasis go dat manná Bártneuođđara meahcceguvlui, galgá čovdojuvvot eará lohpeameannudemiid lassin meahccelága 5 § čuovvu ortnegis stáhtarádis.

Prošeavtta ollašuhttin gáibida eatnangeaidnolága čuovvu oktasašplána, man dahkan lea dárbbášlaš bvá-meannudeami loahpaheami manjá ákkastallama vuodul válljejuvvon bvá-meannudeami molssaektui. Oktasašplánas galgá boahtit ovdan, mo birasváikkuhusaid árvvoštallan ja oktavuohtavirgeoapmahačča das addin cealkámuš leat vuhtiiváldon.

Juos fal prošeavtta ollašuhttin gáibida dološmuitolága čuovvu lihkahallanlobi, de Lappi birasguovddáš lea dat virgeoapmahaš, geas lea váldi mearridit áššis.

Árvvoštallanmeannudeami heivehallan oktii eará lágaid čuovvu meannudemiide

Luonddusuodjаланlága (1096/1996) čuovvu Natura-árvvoštallan galgá lágiduvvot prošeavttaide, go prošeakta guoská Natura 2000 –fierpmádahkii gulli guvlui. Luonddusuodjаланláhka dahká vejolažžan Natura-árvvoštallama lágideami juo sierra dahje oassin birasváikkuhusaid árvvoštallanmeannudeami. Árvvoštallanprográmmas giedahallo meannudemiid vejolaš ovtasteapmi veháš iešgudege láhkai árvvoštallanprográmma sierra guovlluin: “ Prošeavttas ollašuhttojit sihke BVÁ-meannudeapmi sihke LSL čuovvu Natura-

árvvoštallan”; “BVÁ oktavuodas lágíduvvo Natura-árvvoštallan”; Natura-árvvoštallamis lea iežas sierra cealkámušgiedahallan”.

Oktavuohtavirgeoapmahaš dulko, ahte Natura-árvvoštallama lea dárkkuhus lágídit sierra meannudeapmin. Cealkámušas, mii addo Natura-árvvoštallamis, lea dán láhkai iežas luonddusuodjаланlága čuovvu mearreáigi (guhtta mánotbaji). Birasguovddáža lassin Natura-árvvoštallama birra cealká eatnama oamasteaddji dahjege Meahciráđdehus.

Oktavuohtavirgeoapmahaš ávžžuha, ahte Natura-árvvoštallan lágíduvvošii bvá-meannudeami oassin. Dalle birasguovddáš addá cealkámušas oktanaga sihke bvá-čilgehusas ahte Natura-árvvostallamis. Ovttasteami ovdun lea prošeavtta buot váikkuhusaid ovdanbuktin oktanaga. Go ná meannuduvvo, maiddá eará virgeoapmahaččat, dat, geaid diliide dahje ovdduide prošeakta sáhtta váikkuhit, sihke servošat ja vuodđudusat, maid doaibmasuorgái prošeavtta váikkuhusat sáhttet guoskat, ožžot dieđu prošeavtta iešguđetlágan váikkuhusain.

Dasa lassin go vuhtiiváldojuvvojit Natura 2000 –guovlluid heajudangiellu ja dán cealkámušas ovdal máinnašuvvon molssaeaktoguorahallama dievasmahttindárbu, de maiddá luondduárvvut šaddet árvvoštallan láhkai ja molssaeavttuid mielde veardidan láhkai oppalaččat.

Birrasa dálá dilli ja dan guoski čilgehusat

Birrasa dálá dilli lea govviduvvon eanaš čielgasit ja doarvái.

Boazodoallu ja sámekultuvra

Go vuhtiiváldojit ovtastangeidnui 9694 (Guhtur-E4) čuohcci johtolat ja vejolaš divvundárbbut ja vel eatnangeainnu molssaeavttuid 1b, 1c ja 1d ollen Guhtura giláža nuorttabeallai, maiddá Bátneuođđara ja Avvila bálgosiid boazodoallu galgá govviduvvot ja árvvoštallot prošeavtta ollašuhttimis čuovvu váikkuhusat maiddá dáid bálgosiidda.

Earret boazodoalu ja guollebivddu leat sámiid kultuvrra elemeanttat plánenguovllus meroštálakeahtta. Kultuvrralaš beliid dovdaheapmi lea vuosttas sajis lihkostuvvan árvvoštallamii.

Bajildusčázit

Bajildusčáziiid dáfus birasváikkuhusain adnon materiála lea prográmmas ovdanbukton menddo jorbasit. Árvvoštallan boahtá vuodđuduvvat prográmma mielde “kártaguorahallamiidda, dievasmahti girjjálaš gáldomateriálii sihke geasset ja čakčat 2008 dahkkon meahccefitnamiid fuomášumiide”. Dálá gáldomateriálat ja daid viidodat eai leat ovdanbukton teavsttas. Gálđočujuhusain lea máinnašuvvon Suomen Luontotieto Oy dahkan čilgehusraporta (Oja, Jyrki ja Oja, S. 2009), muhto raporta ii leat laktojuvvon árvvoštallanprográmmii eaige dan sisdoallu ja dahkkon čilgehusaid viidodat leat govviduvvon prográmma teavsttas. Dan dihte lea veadjemeahttun árvvoštallat, leatgo dál dahkkon čilgehusat ja materiálat, maid giedahallet árvvoštallamis, doarvái viidásat vai leago dárbu dahkat lassečilgehusaid dain dahkkiin, mat leat birasváikkuhusaid dáfus dehálaččat.

Luonddusuodjaleapmi ja divrras luonddučuožahagat

Árvvoštallanprográmmas eai dovda šládjasuodjaleapmái laktáseaddji lálkaásaheami duogáža (ee. luonddusuodjalanlága 38 § čuovvu ráfáidahtton šlájat) eaige das govvit njuolggadusaid sisdoalu (ovdamearkan luonddudirektiiva IV čuvvosa šlájat, mat gáibidit garra suodjaleami ja maid ahtanuššan- ja vuoinjastanbáikkiid duššadeapmi ja heajudeapmi leat gildon). Ná eai leat dovdan maiddái vejolaš šládjasuodjaleamis boahtti luonddusuodjalanlága čuovvu lobiid, maid prošeavtta ollašuttin sáhtášii gáibidit.

Luonddudirektiivva čuvvosa II ja IV šlájaid dáfus galgá fuomášit, ahte prošeaktaguovllu elliide gullet guovžža, čavrá ja rohtocubbo lassin maiddái geatki ja albbas. Dáin geatki lea luonddudirektiivva II čuvvosa šládja ja maiddái šládja, mii galgá vuosttažettiin suodjaluvvot. Albbas lea luonddudirektiivva čuvvosis II (Suoma searvansoahpamušas várren) ja IV čálihuvvon šládja. Váikkuhusat maiddái dáid šlájaide galget čielggaduvvot.

Plánenguovllu luondduárvvuin lea bvá-prográmma mielde ráhkaduvvon sierra raporta. Raporta ii leamaš anus bvá-prográmma giedahaladettiin, nu ahte dan suvdilvuhtii eai váldde beali dán cealkámušas.

Čáhcelága čuovvu čuožahagat

Plánenguovllu dálá dili govvideamis mitaluvvo, ahte guovllus leat čielggaduvvon čáhcelága suodjalan čuožahagat, 15a § ja 17a § máinnašuvvojit. Čáhcelága oktavuodas livččii buorre almmuhit maiddái lohku, mas lea gažaldat, danin go paragrafáid nummarastin álgá juohke logus álggus. Dás lea jearaldagas lohku 1. Čielggadusa boadus ii mitaluvvo, nu ahte čáhcelága dárkkuhan čuožahagaid vejolaš sajádat guovllus báhcá eahpečielggasin. Iešalldes čilgehusa dahkan lea buorre, muhto leago čilgehusa dagadettiin fuomášuvvon, ahte prošeaktaguovllus sáhtášedje leat 15 a §:as čálihuvvon fladot dahje glo-jávrrit? 15a §:as maiddái máinnašuvvon eanemustá 1 hehtára sturrosaš láddo dahje jávrru luonddusealli dáfus Lappi lea sierra ráddjejuvvon eret. 17a § luondduvidá rokkiid dáfus Lappi lea maiddái ráddjejuvvon olggobeallai, dan sadjai luondduvidá gállduid nuppástuhttingieldu nu, ahte luondduvidán seailun šaddá vára vuollai, guoská oba riikka. Biraslohpedoaimmahat sáhtta ovttaskas dáhpháhusas miediit spiehkastaga nuppástuhttingieldus, jus fal gažaldatvuloš čázadattiippa suodjalanulbmilat eai mearkkašahtti šatta vára vuollai. Vaikko čáhceláhka ii suodjal luondduvidá ádjagiid Lappis, sáhtta atnit buorin prinsihpan dan, ahte bajildusčáhceváikkkuhusaid mearkkašahttivuođa árvvoštallamis lea váldon vuolggasadjin smávvačáziid luondduvidávuolta, bajildusčáziid kvalitehta dorvvasteapmi ja hehttehusaid minimeren.

Servodatráhkadus

Servodatráhkadusa dálá dili govvideamis lea mearkkašahtti váilumin, go guovlu lea ráddjejuvvon gáržžet dušše Anára gieldda guvlui. Go váldo vuhtii ovdanbukton prošeavtta dárkkuhus ja ulbmil, ee. Levi ja Suoločielggi gaskasaš oktavuolta, galggašii govvideapmi viiddiduvvot guovlluguovdasaččat guoskat maiddái Gihttela ja Soadegili gielddaguovddážiid dahjege bvá-prográmmas ovdanbukton kártta gova 1.1 guovllu. Servodatráhkadus čoahkkana bealistis ássamis ja bálvalusain, nu ahte dáid áššiid giedahallan seamma oktavuodas livččii dahkan álkibun ráhkadit ollislaš gova. Ássama mearri báhcá bvá-prográmma vuodul eahpečielggasin.

Bálggus lea boazodoalu areálalaš ovttadat, nu ahte dan atnin ássama dahje bálválasaid govvideami ovttadahkan ii leš guovddášis. Baicce oba servodatráhkadusa govvideamis earenoamážit go dat leat lakton boazodollui ja sámekultuvrii, dat sáhtta leat ákkastallamis. Servodatráhkadussii maiddá guhkit áigge nuppástus galgá árvvoštallot.

Kulturbiras

Riebanjohka-Guhtur –eatnangeainnu plánenguovllus eai leat riikkaviidosáčat mearkkašahti duovddaguovllut eaige riikkaviidosáčat mearkkašahti huksejuvvon kulturbirrasat. Muhto baicce dan lagašguovllus lea ovdamearkan riikkaviidosáčat mearkkašahti Avviljoga golleguovlu. Guovllus leat Avviljoga Kultala ráhkadusat, mat leat suodjaluvvon eanagotti dáfus dahje suodjaluvvon ásašusain (480/1985), mii lea addon stáhta oamastan ráhkadusaid suodjaleamis. Árvvoštallamii lea ákkastallamis váldit fárrui sihke gustojeaddji (RKY/RKB 1993) logahallan ahte ođđa logahallan (RKY/RKB 2009), mii lea ráhkadeami vuolde, riikkaviidosáčat mearkkašahti ráhkaduvvon kulturhistorjjálaš birrasiin.

Plánen guovllus lea Guhtura eanagotti dáfus mearkkašahti kulturbiras, masa čuoheci váikkuhusaid galgá ovdanbuktit árvvoštallančilgehusas. Árvvoštallanprográmma kárttas 4.12. eanagotti dáfus mearkkašahti kulturbiras lea ráddjejuvvon unnibun go Davvi-Lappi eanagoddelávas Guhtura giláš ma 5938 guovlu. Ráddjen galgá dárkkistuvvot ja olahit oba giliguovlui, maiddá Avviljoga máttabeallai Kaapilai. Guorahallamis lea buorre váldit vuhtii gili oba ráhkaduvvon biras.

Kulturbirrasiidna čuoheci váikkuhus galgá árvvoštallot sihke duovdaga ahte ođđa čadajohtinjohtolaga bukti váikkuhusaid geažil ja galget vuhtiiváldot dásge guhkit áigge váikkuhusat. Árvvoštallamis galggašii váldit vuhtii Lappi birasguovddáša Lappi kulturbirrasat oahpisin –fidnu inventerenbohtosiid Guhtura giláša lassin maiddá lagašguovllus dego fidnu sámeossodaga raporttaid sápmelaš kulturbirrasis. Árvvoštallančilgehusas lea buorre buktit ovdan geainnu gaskavuohta ja váikkuhus sihke sápmelaš kulturbirrasii ahte sápmelaš birasdoahpagii. Sápmelaš kulturbirasdoahpagis leat eanet mearkkašumit/sisdoalut go visuálalaš bealit. (Aikio, Maria Sofia 2005. Deanu- ja Ohcejotlegiid kulturinventeren. Loahpparaporta. S. 90–91. Sámemuseavuodđudus 2003–2004.) Ovdalis máinnašuvvon ja eanagottálačat mearkkašahti čuozáhagaide gullet maiddá árbeduovdagat ja biotohpat, maid livčče maiddá buorre ovdanbuktit/fuomášit čilgehusas.

Dološmuittut čielggaduvvojit árvvoštallanprográmma mielde sierra ovttasbarggus Museadoaimmahagain ja Lappi eanagoddemuseain. Maiddá barggu áigge ovdan boahtti vejolaš eará kulturhistorjjálačat čuozáhagat galget dokumenterejuvvot.

Birasváikkuhusat ja daid árvvoštallan

Árvvoštallama čuohecin

Vuolggasadjin váikkuhusguorahallamiid čuohecmii galgá deattuhit proševtta sajádat meahcceguovllus. Ná ain galgá earenoamážit giddet fuopmášumi mehciid vuodđudeami ákkaide árvvoštallama guovddáš vuolggasadjin. Vuodustusat leat ráddehusa ovdanbuktin meahccelága (42/1990) mielde luonddu mánggabuvttadeami earenoamážit luondduealáhusaid dorvvasteapmi ja ovddideapmi, sámekultuvrra lunddolaš vuodu seailuheapmi sihke Lappi

luonddu fállan vánddardan- ja virkkosmahttingeavahanvejolašvuodaid dorvvasteapmi, mehciid seailun luondduvidán ja vel lunddolaš meahccedikšuma ovddideapmi vuovdešaddama ravdaguvlluin.

Váikkuhanguovlu lea ovdanbukton menddo gáržžet earenoamážit boazodoalu ja johtolatváikkuhusaid geažil. Váikkuhanguovlluin galgá váldit vuhtii, mii eará sajis dán cealkámušas lea celkon.

Almmolaččat árvvoštallanprográmma čielga headjuvuhtan lea, ahte prošeavtta ollašuhhtima geažil dehálaš váikkuhusat, váikkuhusat sámekultuvrii, boazodollui ja guovllu meahccái eai boade čielgasit ovdan árvvoštallanprográmmas, muhto baicce dat ovdanbuktojuvvojit prošeavtta geažil eahpemávssolaš dahje uhcit mearkkašahtti váikkuhusaiguin seamma dásis. Váikkuhusaid mearkkašahttivuohta galgá ovdanbuktot čielgasit bvá-čilgehusas. Mearkkašahttivuohta galgá oidnot earenoamážit váikkuhusa čuožáhahkan leahkki fáddáguovlluid gaskavuodain.

Árvvoštallamis celko, ahte geavahuvvojit viidát áššedovdiárvvoštallamat. Čilgehusas galgá ovdanbuktit čielgasit adnon vuogit, mat galget leat almmolaččat geavahuvvon/dohkkehuvvon ja dokumenterejuvvon.

Lea ovdanbukton, ahte prošeavttas šaddan váikkuhusat galget árvvoštallojuvvot oassái dagaheaddji vuodul ja oassái čuožáhaga vuodul. Johtolagas čuovvu šláma leavvankárttat galget ovdanbuktojuvvot ja árvvoštallojuvvot váikkuhusat, mat šaddet daidda, geat leat čuožáhahkan. Váikkuhus sáhtta guovllu luondu vuhtiiválddedettiin čuohtit ovdamearkan bohccuide. Šlápmanihtideami, mii lea anus, dahje leavvanmálla metoda eai mitaluvvo. Seamma láhkai Geaidnohálddahusa almmolaččat geavahan luoitingerddon ii leat lávdaládje dovddus ja dan livččii galgan govvidit.

Luondduváikkuhusat

Prošeavtta váikkuhusaid čielggadettiin galggašii čielgasit doallat sierra luondduvidá meahccái čuohtti váikkuhusaid, almmolaš luondduváikkuhusaid ja luondduárvvuide čuohtti váikkuhusaid, maid guorahallet ng. Natura-árvvoštallamis. Luondduárvvut leat Natura 2000 –fierpmádahkii gulli guovllu suodjaleami vuodđun. Natura-árvvoštallamis árvvoštallangeatnegasvuhta guoská dušše daid 13 luonddudirektiivva luonddutiippa ja guhtta šlája, mat leat almmuhuvvon Båtneduoddara Natura 2000 –guovllu suodjalanvuodustussan. Dáid oasis árvvoštallo, leatgo prošeavtta váikkuhusat mearkkašahtti heajudeaddji ja sáhttago lobi prošeavtta ollašuhhtimii miedihit almmá luonddusuodjalanlága 66 § 2 ja 3 momeanttas ásahuvvon meannudemiid haga. Váikkuhusaide, mat gusket šattuid ja elliid, eai maiddá gula ee. luondduvidá meahci seailun, jus fal ášši ii lahkun šlájaide čuohtti biđgen- ja eará váikkuhusaid bokte.

Šlájaide ja luonddutiippaide čuohtti váikkuhusaid árvvoštalladettiin galgá daidda biđjat árvvu luonddusuodjalanlága suodjalanstáhtusa mielde.

Váikkuhusat eallindiliide ja sámekultuvrii

Bvá-prográmma mielde árvvoštallan čuoziuvvo Guhtura giláža ássama lassin maiddá Sállevári bálgosa guovllu ássamii. Váikkuhusaid sámekultuvrii ja sápmelaš boazodollui galggašii čuozihit viidát guvlui, maiddá Båtneduoddara ja Avvila bálgosiid guovlluide. Árvvoštallamis galggašii maiddá váldit vuhtii ođđa johtinoktavuoda váikkuhusaid Kaksilautanen-Guhtur –guovllu

eanangeavaheami vejolaš nuppástusaide sihke dáid lassáneaddji guovlluideavahandeattuid váikkuhusaid boazodollui ja sámekultuvrii. Árvvoštallamis galgá ovdanbuktot árvu váikkuhusain boazologuide sihke árvu boazodollui čuohcci mearkkašahtti hehttehusa rája badjelmannamis.

Bajildusčázit

Geaidnoprošeavtta váikkuhusaid guoski bihtás leat oalle ollislaččat logahallon sierralágan deattut, mat čuhcet bajildusčáziide ja daid golganguovlluide. Deattuid árvvoštalladettiin leat goittotge vuojuđuuvvan ovdamearkan šalddiid ráhkadeami oktavuodas dušše čáhcekvalitehtii. Maiddái váikkuhusat ealániidda ja eallinbirrasa ráhkadussii dahjege viidábut ekologalaš dillái galget vuhtiiváldot. Earenoamážit šalderáhkadeami, eatnamiid njáskama ja eatnangeaidnogoivvohagaid roggama dagahan erošuvnna hálddašeapmi ja váikkuhusaid viidodat galget vuhtiiváldot ja giedahallojuvvot dárkilabbot.

Prošeavtta dagahan deattut guollebivdui eai leat sirrejuvvan, vaikko guolit luondduresurssaid oktavuodas máinnašuvvojitge. Geaidnoprošeavtta vejolaš oanehaš ja guhkit áigge váikkuhusat šalddiid ja eatnangeaidnoádjagiid vuolábeal johkaguovlluid ekologalaš diliide galget árvvoštallojuvvot dárkilabbot.

Hehttehusaid eastin ja láivudeapmi

Hehttehusaid láivudeami prinsihpat leat dovddastuvvon. Fuopmášumi galgá giddet fuomášuvvon hehttehusaid lassin árvvoštallon hehttehusaid eastamii. Dan čuožáhaga, masa váikkuhus lea čuohcán, fuopmášumi lassin galgá árvvoštallat maiddái vejolašvuodaid geahpedit prošeavtta hehtejeaddji ollislašváikkuhusaid.

Plána oassálastima ordnemii

Sámediggelága (974/1995) 9 § čuovvu ráddádallangeatnegasvuohta máinnašuvvo prográmmas (dieđiheapmi ja oassálastin árvvoštallanprográmma lágideami áigge), muhto dat ja boazodoallolága (848/1990) 53 § čuovvu ráddádallangeatnegasvuohta eai leat dovddastuvvon plánemii gulli meannudeapmin. Ráddádallamiid oktiiheiveheapmi bvá-meannudeapmái ovddida guktuid oassebeliid lágaid dárkkhusa ollašuvvama. Go vuhtiiváldá Bvá-meannudeapmi lágiduvvo guovtti muttus. Go váldá dan vuhtii sámedikkiin galgá lágideat ráddádallama maiddái árvvoštallančilgenmuttus. Seamma láhkai váikkuhanguovllu bálgosiiguin galgá lágideat ráddádallama. Earenoamážit Bártneuođđara bálgosa boazodollui čuohcci váikkuhusaid árvvoštallama dihte ráddádallan lea dárbbalaš. Jus fal lea vejolaš, ráddádallama sáhtá lágideat ovttaš buot beliiguin. Lea buorre, ahte ráddádallamii oassálastet prošeavttas vástideaddji lassin áinnas bvá-oktavuohtavirgeoapmahaš ja eatnama oamasteaddji. Árvvoštallama dagadettiin galgá leat oktavuodas Suoma boazosámit - Suomen porosaamelaiset ry:in. Árvvoštallamis galgá boahtit ovdan ovtastusa oaidnu dasa čuohcci váikkuhusain.

Maiddái birashálddahusa interneahhta-siidduin lea vejolaš oahpásmuvvat bvá-meannudeapmái. Muđui riikavuložiid dieđuoažžuma ja oassálastima dáfus plánejuvvon oassálastin lea doarvái.

Raporteren

Bvá-programma giella lea njuovžil ja ráhkadus lea čielggas. Tearpmain leat atnán oassái boares olggosbuktimiid, dego huksenlávva ja gáddelávva, mat galget leat sajádatlávva ja gáddesajádatlávva. Báikkuid teaksta giedahalai boastut váldogeainnu. Buriid kárttaid kvalitehta geahpeda oassái dat, go báikenamat leat eahpečielgasat. Gálđočujuhusaid váilun dahká váttisin gálduid ohcama ja dárkkisteami.

Jurddabohtosat

Birasváikkuhusaid árvvoštallanprogrammas eai leat ovdanbuktán čielggadan ja árvvoštallan láhkai prošeavtta molssaeavttuid dainna vugiin, maid birasváikkuhusaid árvvoštallanmeannudeamis addon láhka dárkkuha. Árvvoštallanprogramma galgá dievasmahttit ja dan galgá almmuhit ođđasit. Seammás árvvoštallanprogramma galgá divvut muđui dán cealkámušas rávvejuvvon vugiin. Bivdit, ahte prošeavttas vástideaddji vuhtiiváldá maiddái eará áššiid, mat leat ovdanbukton cealkámušas ja oaiviliin.

CEALKÁMUŠA O Aidnin Láhkai Doallan

Árvvoštallanprogrammas addon originála cealkámušat ja oaivilat seailluhuvvojit Lappi birasguovddášis. Kopijiat cealkámušain ja oaiviliin leat sáddejuvvon prošeavttas vástideaddjái. Oktavuohtavirgeoapmahačča cealkámuš sáddejuvvo prošeavttas vástideaddjái sihke diehtun cealkámušaaddiide ja oaivila ovdanbuktiide (1. vuolláičáli). Cealkámuš lea oaidnin láhkai oba árvvoštallanmeannudeami áigge Anára gielddagirjerájus, Davvi-Lappi luondduguovddášis Siiddas ja vel doaisttázii internehtas www.ymparisto.fi > Alueelliset ympäristökeskukset > Lappi > Ympäristönsuojelu > Ympäristövaikutusten arviointi YVA ja SOVA > Vireillä olevat YVA-hankkeet > Repojoiki-Kuttura maantie. Cealkámuš jorgaluvvo davvisámegillii.

Cealkámuša válmmaštallamii birasguovddášis leat oassálastán njunušdárkkisteaddji Liinu Törvi (luonddusuodjalan, Natura), njunušdárkkisteaddji Eira Luokkanen (birassuodjalan, čáhceláhkačuozáhagat), biologa Petri Liljaniemi (bajildusčázit), hydrogeologa Heikki Hautala (bodnečázit) ja dárkkisteaddji Teija Ylimartimo (kulturbiras). Oktiigeasuid cealkámušain ja oaiviliin lea čohkken guovlluideavahaninšeneavra Hannu Raasakka.

Guovlluideavahanhoavdda sadjásaš
Njunušdárkkisteaddji

Kaija Pekkala

Njunušdárkkisteaddji

Leena Ruokanen

MÁKSU 4370 €

MÁVSSU ČOAGGANEAPMI

Guovlluguovdasaš birasguovddážiid mávssuin addon birasministeriija áhahusa (1387/2006) mielde, go BVÁ-lágas dárkkuhuvvon árvvoštallanprográmmas addo oktavuohtavirgeoapmahačča cealkámuš, de máksu lea 4 370 euro. (Hkp-kontu 350102152/M20/3012/531/MT3)

ČUOVUS

Máksima guoski rievdadusaohcan proševttas vástideaddjái

DIEHTUN

Cealkámuša addit ja oainnuid ovdanbuktit
Birasministeriija: Seija Rantakallio, Pekka Salminen, Petteri Katajisto,
Susanna Wähä
Suoma birasguovddáš